

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Puttonen, K. & Hakala, H. (2018) Informaatiomaaperä - mitä se on työelämässä. Kreodi 6.

URL: <https://www.kreodi.fi/en/29/Artikkelit/519/Informaatiomaaperä---mitä-se-on-työelämässä.htm>

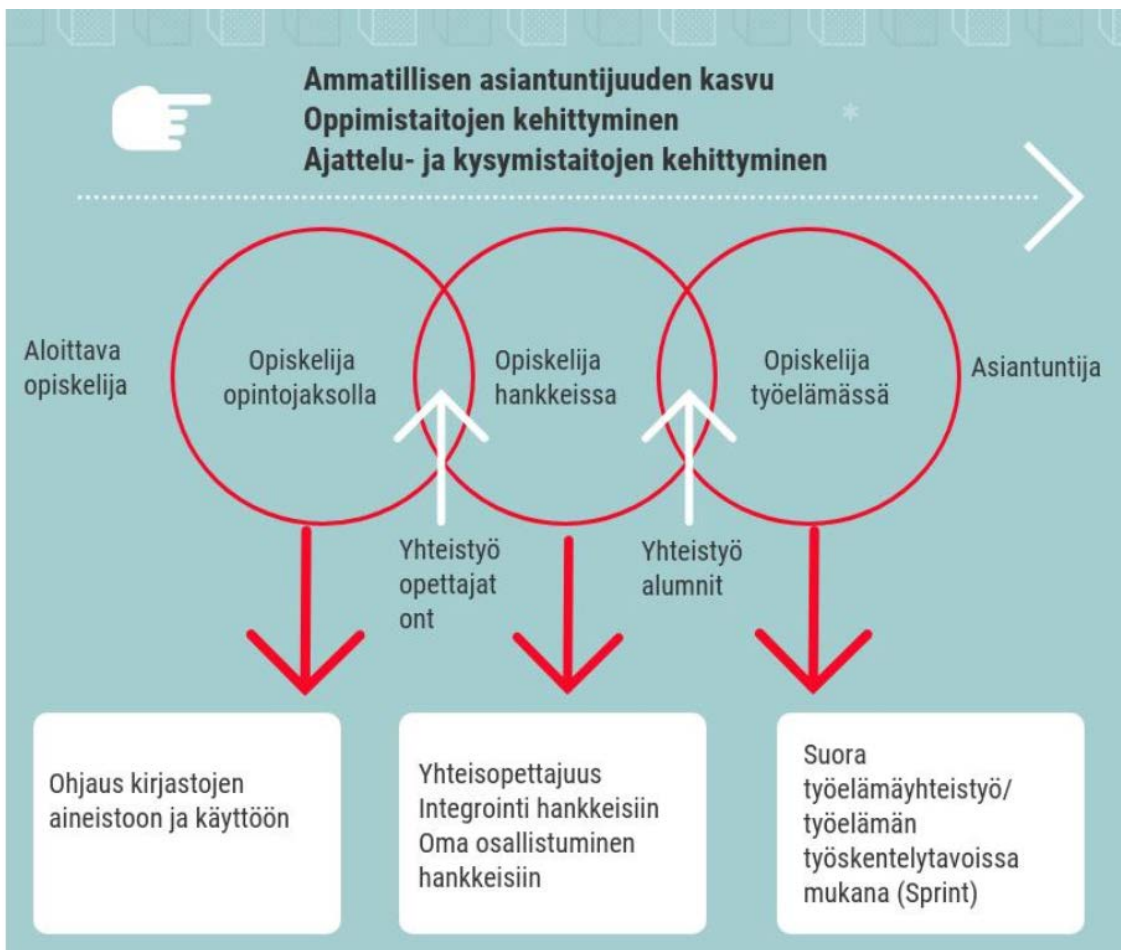
Informaatiomaaperä - mitä se on työelämässä

Kaisa Puttonen
Hellevi Hakala

Kreodissa 3/2018 esiteltiin idea tiedonhankinnan ohjauksen ja informaatiolukutaidon (IL) erilaisista leikkauspisteistä opetuksen ja oppimisen sekä työelämä-projektien kanssa. Tarkastelemme tässä artikkelissa lähemmin sitä, millaisena työelämän informaatioympäristöt näyttävät ja millaisia osaamistarpeita siitä nousee. Hyödynnämme pohdinnassa informaatiomaaperä-käsitettä.

Ohjausta opiskelua ja työelämää varten

Ammattikorkeakoululaissa esiintyvien käsitteiden, kuten ammatilliset asiantuntijatehtävät, ammatillinen kasvu, soveltava tutkimustoiminta ja jatkuva oppiminen, kautta voidaan tarkastella myös sitä, kuinka korkeakoulukirjastoissa toteutettava tiedonhankinnan ohjaus suhteutuu näihin vaatimuksiin. IL:n opetuksen kehittämisen painopiste on ollut formaalin opetuksen tukemisessa kohdistuen opiskelijoiden oppimistehtäviin ja oppinnäytetyöhön.

Ohjauksella on myös toinen tärkeä fokus: edistää työelämän asiantuntijatehtävissä korkeakouluympäristön ulkopuolella tarvittavaa informaatiolukutaitoa. Opiskelijat ovat opintojensa aikana mukana työelämähankkeissa ja osa opiskelee töiden ohella. Amk-kirjastojen pitäisi olla mukana näissä toimintaympäristöissä tukemassa työelämäkompetenssien kehittymistä. Edellytyksenä kehittää ohjausta on ensin hahmottaa mikä on oleellista tietokäyttäytymisessä työelämän toimintaympäristöissä ja mitä asiantuntijoilta odotetaan.

Opiskelijat ja tiedonhankinta työelämässä

Työelämässä tiedonhankinta ja -käyttö on erilaista kuin opiskelussa. Koulutuksessa korostuu yksilöiden tiedonhankinta, työelämässä kollegiaalisen tiedon rakentaminen ja käytäntöjen kehittäminen. Tietoa hankitaan organisaation ja työyhteisön tarpeisiin. Työpaikoilla tiedonhankintatilanteet ovat usein epäselviä, monimutkaisia, vähemmän ennakoitavissa ja vaativat epävarmuuden sietokykyä. Informaatiota pitää arvioida suhteessa suoritettavaan työtehtävään ja toimintakulttuuriin, saman tehtävän parissa on usein eri taustaisia ammattilaisia. Lisäksi työntekijän tapaan hakea, tunnistaa ja käyttää tietoa vaikuttavat työkokemus, työpaikan sosiaaliset tekijät, ajanhallintataidot ja työntekijän oma osaaminen. (Lahtinen 2016.) Opiskeltaessa on käytössä erilaiset resurssit tiedonhankintaan kuin työelämässä. Nämä kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat työpaikan tietokäytäntöihin ja ovat erilaisia siirryttäessä informaatioympäristöstä toiseen.

Työntekijän tulee olla monipuolinen tiimi- ja tietotyöläinen, joka löytää luotettavaa tietoa tehokkaasti kulloinkin käytössä olevista kanavista, soveltaa löytämänsä sekä arvioi tietoa, toimii vuorovaikutuskulttuurissa, liikkuu oman alan verkostoissa, on mukautuvainen, kun oma informaatioekosysteemi muuttuu.

Vaikka opiskelijat tuovat mukanaan työpaikoille valmistuttuaan uusinta tietoa (esim. Nordsteien & Byström 2018) näyttää tutkimusten perusteella kuitenkin siltä, että työelämän odotusten ja koulutuksessa saatujen taitojen välillä on kompetenssikuilu. Uudet työntekijät eivät tunne oman työympäristönsä kommunikaatiokanavia ja heiltä puuttuu henkilökohtaiset ammatilliset verkostot. Kuilu realisoituu erityisesti puutteellisena kykyä työskennellä tiimeissä, käyttää monipuolisesti eri formaateista löytyvää tietoa, löytää yhteyksiä eri lähteiden tuottaman informaation välillä ja tutkia aihetta perinpohjaisesti. Työnantajat korostavat verkostoitumista työyhteisössä ja kollegoiden hyödyntämistä tiedonlähteinä eli kokemuksen kautta syntyvää sosiaalista pääomaa. (kts. Hakala & Puttonen 2017.)

Tulevaisuudessa tiedonhankintaosaaminen ja kyky toimia nopeasti muuttuvissa tietoympäristöissä sekä ammatillisissa verkostoissa on entistä merkityksellisempää työllistymisessä ja oman osaamisen päivittämisessä (Arola 2017). Kysymys kuuluu, miten voimme omalta osaltamme edistää näitä työelämässä tarvittavia taitoja tiedonhankinnan ohjauksessa. Voisiko ratkaisu olla, että annamme informaatiolukutaidon osaamisvaatimuksineen (ACRL 2015) suosilla olla formaaliin koulutukseen suuntautuneen tiedonhaun ohjauksen työkalu ja miettisimme työelämäyhteistyöhön uudenlaisen tavan toimia ja edistää opiskelijoiden työelämäosaamista.

Informaatiomaaperä ja informaatiomaisema

Miestämme **Karen Fisherin** käsite “informaatiomaaperä” (information grounds) (Fisher et al. 2004) voisi auttaa ymmärtämään miten työelämän informaatiotilanteet toimivat. Fisherin mukaan tieto rakentuu sosiaalisissa prosesseissa, jotka syntyvät usein ei-formaalissa tilassa spontaanisti kun taustoiltaan monipuolinen joukko (vrt. monialaiset asiantuntijaryhmät) kokoontuu yhteen. Näissä tilanteissa tietovirrat yksilöiden välillä eivät perustu suoriin kysymyksiin, vaan ovat osa kohtaamisissa (vrt. käytäväkohtaamiset, kahvi- ja lounastauot) jaettuja kertomuksia. Spontaaneissa keskusteluissa on yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja paikallaolijat kokevat sosiaalista turvallisuutta jakaessaan oman tarinan. Toisin sanoen myös ei-formaaleissa vuorovaikutustilanteissa on merkittävää työhön liittyvää tiedonkulkua.

Informaatiomaaperää luonnehtii:

- Se voi syntyä missä ja milloin tahansa ihmisten kokoontuessa yhteen.
- Kokoontumisen syy on ensisijaisesti muu kuin tiedon jakaminen.
- Paikalla olijat ovat sosiaalisesti erityyppisiä ihmisiä, joilla jokaisella on erilainen rooli tietovirrassa.
- Tilanteessa ensisijaista on sosiaalinen vuorovaikutus, jonka ohessa syntyy tiedon jakamista.
- Ihmiset jakavat informaatiomaaperällä sekä formaalia että informaalia tietoa ja vuorovaikutus on monen suuntaista.
- Informaatiomaaperä rakentuu siinä toimivien ihmisten näkökulmista (alakontekstit), jotka yhdistyessään muodostavat kokonaisuuden.

Fisher tarkasteli informaatiomaaperä-käsitettä useissa tutkimuksissa 2004–2005. Yksi tutkimuskysymys oli: mitkä ovat ihmisten informaatiomaaperiä? Monissa tutkimuksissa työpaikka nimettiin yhdeksi keskeisimmistä informaatiomaaperistä. (Fisher & Naumer 2006.) Myös korkeakouluopiskelijoita koskevassa tutkimuksessa työpaikkaa pidettiin yhtenä tärkeimmistä paikoista missä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa jaettiin tietoa. Kiinnostavaa tutkimuksessa oli, että opiskelijat eivät kokeneet kirjastoa kymmenen parhaan joukkoon sijoittuvana spontaanin tiedonvaihdon sosiaalisena tilana. (Fisher et al. 2007.) Tässä meillä on ehkä miettimisen paikka: miten organisoimme kirjaston toimintaa tilana ja miten muutamme ohjaustyylejämme.

Fisherin informaatiomaaperä on hyvin samankaltainen kuin Annemaree Lloydin käyttämä informaatiomaisema-käsite, jossa työelämän tiedonkäyttö on vahvasti kontekstisidonnaista. Tietoa on muutettava työyhteisön kannalta relevantiksi, on luotava uutta ja havaittava hiljainen tieto. Työpaikoilla syntyy sosiaalisen ja paikallisen tiedon kautta käsitys siitä, mitkä ovat legitiimit tiedonlähteet kyseisessä työyhteisössä. (Hakala & Ikonen 2013.) Informaatiomaisema keskittyy tiettyyn työpaikkaan ja ammattiin kerrallaan ja siinä tietovirrat ovat ehkä enemmän “ylhäältä alaspäin”, mestarilta kisällille. Fisherin informaatiomaaperä ajattelu korostaa työelämän informaatiolukutaidon spontaaniutta, esim. nopeasti vaihtuvat moniammatilliset tilanteet, sosiaalista turvallisuutta ja edestakaista vuorovaikutusta. Myös uudet työntekijät jakavat noviiseina ajantasaista, opinnoista saatua tietoa työyhteisössä (vrt. Nordsteien & Byström 2018). On tärkeää, että opiskelijoilla on osaamista ottaa haltuun ja käyttää työpaikassa olevia vakiintuneita tietovirtoja ja tiedonlähteitä. Heillä pitäisi olla tämän lisäksi myös taitoa olla läsnä

informaatiomaaperissä, jotka syntyvät spontaanisti työyhteisöissä. Niissä virtaa tietoa, mikä ei ole muualta saatavissa.

Mitä kirjastot voivat tehdä?

Kirjaston pitää tehdä oman organisaation sisällä monialaista yhteistyötä työelämätaitojen edistämiseksi. Esimerkiksi Sheffieldin yliopistokirjasto tekee yhteistyötä yliopiston urapalveluiden ja muiden osaamista kehittävien tahojen kanssa. He ovat tehneet [LibGuidesin](#), jossa on rajapintaa urapalveluihin ja alumnien tarinoita informaatiolukutaidon merkityksestä työelämässä. He myös järjestävät yhdessä yliopiston muiden toimijoiden kanssa työpajoja, joissa opiskelijat kartoittavat työelämän toimintaympäristöjä ja hakevat ajankohtaista tietoa aloilta, joille haluavat työllistyä. Osaamisella on merkitystä mm. kun he valmistautuvat työhaastatteluihin ja etsivät kiinnostavaa työuraa. (Mawson & Haworth 2018.)

Oman ohjauksen ja palveluiden kehittämiseksi tarvitsemme tietoa erilaisten työyhteisöjen informaatiokäytännöistä ja ennakkoluulottomuutta muuttaa nykyistä ohjausta. Esimerkiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa selvitettiin yritysten tiedontarpeita ja tiedonhankintakanavia. Yritysten keskeisimmät tiedontarpeet liittyivät liiketoiminnan, tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen. Vaikeimpana tiedonhankinta koettiin kilpailija-, markkina- ja asiakastiedosta sekä lainsäädännöstä ja kansainvälistymisestä. Asiakkaiden ja henkilökohtaisten kontaktien verkosto oli tärkeiden tiedonlähteiden kärkisijoilla. (Latvanen & al. 2017.) Tulokset ovat linjassa muiden havaintojen kanssa: työtehtävissä tarvitaan tietokäytänteiden näkökulmasta verkosto-osaamista, sosiaalisten tilanteiden hallintaa ja oman alan formaalien tiedonlähteiden tuntemusta.

Alumnit ovat arvokkaita kumppaneita kirjastoille. Laurea-, ja Metropolia-kirjastot ovat vuodesta 2016 (Haaga-Helia mukaan 2017) haastatelleet alumneja oman osaamisen lisäämiseksi ja järjestäneet Tiedonhaku työelämässä -teemalla seminaareja. Seminaareissa eri alojen alumnit ovat kertoneet kirjastojen henkilökunnalle oman työarkensa tiedontarpeista, -hausta ja -käytöstä.

Alumnihaastatteluja on toistaiseksi tehty melko vähän, mutta alustavat havainnot myötäilevät tutkimuksista saatua tietoa, esim.

- Verkostot ovat tärkeitä kaikilla aloilla, mutta niiden funktio vaihtelee, esim. IT-aloilla ongelmia ratkaistaan verkossa laajoissa verkostoissa kollektiivisesti tietoa jakamalla, tuottamalla ja luomalla uutta; terveysalalla keskustellaan täsmällisistä ongelmatilanteista työpaikoilla.
- Oman alan ammattilehtiä ja järjestöjä seurataan, terveysalalla tiiviisti.
- Haastateltavilla oli muutama oman alan keskeinen tiedontuottaja, jonka sivuja seurattiin aktiivisesti, esim. talousalalla vero.fi, hoitoalalla lääkehaku Fimea, IT-alalla yritysten sivut ja blogit
- Opiskeluaikoina oli totuttu tiedonhakukanaviin, joiden rajoitettu käyttöä työelämässä yllätti, esim. Terveysportti.
- Työn taustaksi etsitään laadukasta tietoa, mutta opiskeluajalta tuttuja tieteellisiä tiedonlähteitä ei työelämässä juuri käytetä.
- Opiskeluajana olisi voinut olla enemmän tietoa vapaasti käytössä olevista lähteistä.

- Luotettavan tiedon löytämistä omaan työhön pidetään tärkeänä ja kriittinen lukutaito kehittyammattiosaamisen myötä. (Hakala & Puttonen 2017.)

Voisimme ottaa myös oppia yritysten ja julkishallinnon organisaatioiden omista tietopalveluista. Näiden benchmarkkaus antaa erilaista näkökulmaa tietoasiantuntijan työhön, koska ne toimivat muussa kuin korkeakoulukontekstissa. Laureassa benchmarkattiin 2013–2014 yritysten ja julkishallinnon organisaatioiden tietopalveluita, ja keskusteluista saatiin ideoita omien palveluiden kehittämiseen. Vastaavaa benchmarkkausta voisi nyt tehdä työelämän tiedontarpeiden näkökulmasta.

Alussa esitimme kysymykset: millaisena työelämän informaatiomaaperä näyttäytyy ja millaisia osaamistarpeita siitä nousee. Mielestämme työelämän informaatioympäristö on niin moninainen, että siihen on mahdotonta saada yhden mallin mukaista tiedonhankinnan ohjaustapaa. Meidän pitäisi tarjota uudenlaisia välineitä, joiden avulla opiskelijat pystyvät ottamaan haltuun tietokäytänteet ja informaatiomaaperän työpaikoilla. Miten ohjaamme opiskelijoita kysymään sellaisia kysymyksiä ja tekemään vuorovaikutuksessa sellaisia havaintoja, jotka auttavat ottamaan haltuun työpaikkojen tietovirrat? Meidän tehtävämme ei ole antaa ohjaustilanteessa opiskelijalle valmiita vastauksia vaan tehdä oikeita kysymyksiä oivalluksien synnyttämiseksi.

Lähteet

ACRL. 2015. Framework for Information Literacy for Higher Education
<http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>

Arola, M. (toim.). 2017. Eväitä työelämään, kuusi tapaa lisätä korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksia. Sitran selvityksiä 123 <https://media.sitra.fi/2017/06/05104025/Selvityksia123.pdf>

Fisher, K. E., Durrance, J. C., & Hinton, M. B. 2004. Information grounds and the use of needs-based services by immigrants in Queens, N.Y.: A context-based, outcome evaluation approach. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 8, 754-766

Fisher, K. E. & Naumer, C. 2006. Information grounds: Theoretical basis and empirical findings on information flow in social settings. Teoksessa A. Spink and C. Cole (eds.) *New directions in human information behaviour*, Springer, 93-111

Fisher, K. E., Landry, C. & Naumer, C. 2007. Social spaces, casual interactions, meaningful exchanges: Information ground, characteristics based on the college student experience. *Information research*, 2
https://www.researchgate.net/publication/28138943_Social_Spaces_Casual_Interactions_Meaningful_Exchanges_Information_Ground_Characteristics_Based_on_the_College_Student_Experience

Hakala, H. & Ikonen, A. 2013 Uusia lukutaitoja etsimässä Istanbulissa. *Kreodi*,4
<https://www.kreodi.fi/en/7/Matkakertomuksia/181/Uusia-lukutaitoja-etsimässä-Istanbulissa.htm>

Hakala, H. & Puttonen, K. 2017. Työelämän informaatiolukutaito –joko siihen pitäisi tarttua? *Signum* 3, 13-18. <https://journal.fi/signum/article/view/68831>

Lahtinen, J. 2016. Tietoasiantuntijoiden roolit ja toiminta koulutuksen ja työelämän kehittämishankkeissa. Tapaustutkimus tietokäytäntöjen ja innovatiivisten tietoyhteisöjen kehittämisessä. Acta Universitatis Tamperensis 2177. Tampere University Press <http://tampub.uta.fi/handle/10024/99062>

Latvanen, J., Päällysaho, S., Kärki, A. & Riihimaa, J. 2017. Tieto yritysten käyttöön. Teoksessa E. Varamäki et al. (toim.) Kansainvälinen, yrittäjähenkkinen SeAMK –paras korkeakoulu opiskelijoille: Seinäjoen ammattikorkeakoulu 25 vuotta. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 26, 171-179. <https://www.theseus.fi/handle/10024/136761>

Mawson, M. & Haworth, A.C. 2018. Supporting the employability agenda in university libraries: A case study from the University of Sheffield. Information and Learning Science 1 / 2, 101-108 .

<https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/ILS-04-2017-0027>

Nordsteien, A. & Byström, K. 2018. Transitions in workplace information practices and culture: The influence of newcomers on information use in healthcare. Journal of documentation, 4, 827-843.